

ΣΤΕΛΛΑ ΚΑΛΛΕ

Οι άνθρωποι μπορούν
να ξεχάσουν όσα
τους πληγώνουν,
μα ποτέ όσους
τους αγαπούν...

Οδρόμιος
του
σπαραγμού

ΑΛΗΘΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΞΗ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΤΙΤΛΟΣ: Ο δρόμος του σπαραγμού
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Στέλλα Καλλέ
ΣΕΙΡΑ: Ελληνική λογοτεχνία
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ - ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Μαριάννα Σωκράτους
ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Εκδόσεις Έξη
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Εκδόσεις Έξη

Copyright © Στέλλα Καλλέ
Copyright © 2022 Εκδόσεις Έξη

ISBN: 978-618-5240-49-3

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν.2121/1993, όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται η κατ' οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και γενικώς αναπαραγωγή, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση σε οποιαδήποτε μορφή και εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου χωρίς τη γραπτή άδεια του εκδότη.

Εκδόσεις Έξη
Λουίζης Ριανκούρ 13
11523 Αθήνα
Τηλ.: 211 4111078
www.ekdoseiseksi.gr
email: info@ekdoseiseksi.gr
facebook: Εκδόσεις ΕΞΗ

Στέλλα Καλλέ

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΟΥ ΣΠΑΡΑΓΜΟΥ

Εκδόσεις Έξιν

Προλογικό σημείωμα

Το βιβλίο αυτό είναι γραμμένο με μεγάλη αγάπη για τη γενέτειρά μου, την Ορεστιάδα, στην οποία γεννήθηκα και μεγάλωσα, αλλά και για την, κατά το ήμισυ, καταγωγή μου από την Αδριανούπολη και τα κοντινά χωριά της Αμπαλάρ και Ζαλούφι. Το επίθετο «ακριτικός» ποτέ δεν προσδιόρισε τον τόπο μου. Για μένα η Ορεστιάδα παραμένει μέχρι σήμερα ο σύνδεσμός μου με την αθωότητα της παιδικής μου ηλικίας και το σκίρτημα της επαφής με τους δικούς μου ανθρώπους. Η μυρωδιά από τους μπαζέδες που συναντά κανείς μπαίνοντας από τον συνοριακό σταθμό των Καστανιών στο Κάραγατς, διαπερνά μέχρι και σήμερα έντονα τις αισθήσεις μου, ακόμη κι αν βρίσκομαι πια χιλιόμετρα μακριά.

Πολύ συχνά, όταν με ρωτάνε από πού είμαι, θέλω πάντα να αναφέρω τη μείζη μου. Δεν είμαι

ένα, είμαι πολλά, όπως και όλοι μας. Μερικές φορές, όμως, διστάζω. Ποιον ενδιαφέρει, σκέφτομαι, πραγματικά η καταγωγή μου; Άλλες φορές απαντώ με ορμή, ίσως και με καμάρι για τις προσφυγικές μου ρίζες. Και σε όσους το κάνουν απλώς για να πιάσουν κουβέντα, απαντώ με ένα ξερό: «από εδώ, βέρα Θεσσαλονικιά».

Ωστόσο, για την οικογένεια του μπαμπά μου δεν ξέρω πολλά. Σαν να φύτρωσαν στον ίδιο τόπο. Σαν να τους γέννησε το βουνό. Και η γλώσσα τους ήταν η σλαβομακεδονική. Η γλώσσα του, όμως, ποτέ δεν έφτασε στο σπίτι μας. Ούτε αυτή, ούτε ιστορίες από την οικογένειά του. Σαν να χάθηκαν μαζί με το πέρασμά του στην ενηλικίωση.

Στο σπίτι μας μιλούσαμε όλοι θρακιώτικα, ακόμη κι ο μπαμπάς. Ανακατεμένα ελληνικά με τουρκικά και μερικές σκόρπιες λέξεις αρβανίτικα. Εγώ και η αδερφή μου η Λίνα περάσαμε όλη την παιδική μας ηλικία κοντά στην οικογένεια της μαμάς. Μια μεγάλη, διευρυμένη οικογένεια με γιαγιάδες, προγιαγιάδες, θείες και παιδιά. Και είχαν να πουν ιστορίες, πολλές ιστορίες. Ιστορίες για όσα άφησαν, για όσους έχασαν, για όσα δεν ξέχασαν ποτέ. Ιστορίες που κανείς δεν θυμάται πια. Ή μήπως όχι;

Οκτώβριος 1973,
σε ένα χωριό του Έβρου κοντά
στα ελληνοτουρκικά σύνορα

Καθόταν και σεργιανούσε έξω από το παράθυρο. Τον τελευταίο χρόνο είχε βαρύνει το σώμα της και σπάνια πια έβγαινε έξω. Τα πόδια της είχαν αρχίσει να πρήζονται και με δυσκολία συγκρατούσαν το υπόλοιπο κορμί της, που σαν να είχε παραιτηθεί από την προσπάθεια να στέκεται όρθιο, έστω κι αν στηριζόταν χρόνια τώρα σε μπαστούνι. Κι ας ένιωθε η ίδια ότι το περισσότερο βάρος βρισκόταν στην καρδιά της και όχι στα πόδια της. Πόσο βάρος, άραγε, σηκώνει μια καρδιά; Πόσο αντέχει πριν να σπάσει; Φανερά δεν παραπονιόταν σε κανέναν. «Μεγάλη αμαρτία να κλωτσάς τη ζωή», έλεγε συχνά. «Ο Θεός ξέρει και πότε μας φέρνει στη ζωή και πότε μας παίρνει. Με το να

Του ζητάς συνέχεια προσωπικές χάρες, είναι σαν να αμφιβάλλεις για την κρίση Του. Ποιος ξέρει τι άλλο έχει γράψει για μένα;» μονολογούσε δυνατά, κοιτάζοντας αφηρημένα το παράθυρο. Το βιβλίο της ζωής της θα αργούσε λίγο ακόμη να γράψει επίλογο. Και ο επίλογος θα είχε τη σιωπή της λύπης. Μιας σιωπής αβάσταχτης.

Στον σχεδόν έναν αιώνα της ζωής της η Φανή ήξερε πια πότε να σιωπάει και πότε να μιλά. Είχε στις κουβέντες της τη συμπυκνωμένη σοφία μιας ζωής γεμάτης από κάθε είδους πίκρες και χαρές. Αν και οι χαρές της, τώρα που το ξανασκεύομαι, μάλλον ήταν λιγότερες. Ίσως γιατί η γεύση της χαράς κρατάει λίγο. Φοβόμαστε να την πούμε δυνατά μήπως και δεν ξανάρθει. Ενώ οι πίκρες έχουν μια ασυνήθιστη επιμονή. Ακόμη κι όταν δεν χρειάζονται πια, παραμένουν στο μυαλό ακλόνητες και φρέσκες, σαν να συνέβησαν μόλις χθες.

Ναι, η Φανή μπορούσε να μετρήσει τις χαρές της. Να τις ονομάσει. Να τις διηγηθεί μία προς μία. Και έμοιαζαν να είναι όλες παρελθοντικές. Σαν να ανήκαν όλες στη ζωή της νιότης της. Σαν να τις πήρε μαζεμένες τότε και να μην άφησε ρέστα ο λογαριασμός για το παρόν της.

«Χρυσούλα, τζιέρι μ', φτιάξε έναν καφετζικό και για μένα. Θαρρώ πως βλέπω τη Σοφία μας να έρχεται. Μόνο θα σας ακούω, δεν θα ενοχλώ. Μη βάλεις πολλή ζάχαρη! Σεκερσίζ καλσίν*! Η ζάχαρη πια δεν μου γλυκαίνει το στόμα. Καλύτερα πικρό, να μη διαφέρει από τις σκέψεις μου...»

«Εγώ θα στον κάνω χωρίς ζάχαρη, αννέ**, αλλά κι εσύ μη βάζεις συνέχεια ντέρτια στο μυαλό σου. Και ποιος σου είπε ότι μας ενοχλείς, όταν έρχονται οι αδερφές μου; Όλες σ' αγαπάνε και το ξέρεις! Μα πιο πολύ εγώ! Σαν μάνα σε έχω από τότε που μπήκα νύφη στο σπίτι σου».

«Μάνα έχεις, γιαβρούμ, μην λες λόγια που τα ακούει ο Θεός και θυμώνει. Σκέψου κι εμένα που είμαι μάνα και δεν μου απόμεινε κανένα παιδί».

Η Χρυσούλα ετοίμασε τους καφέδες και δεν άφησε τη Φανή να συνεχίσει την κουβέντα της. Τι θα ωφελούσε να τα έλεγε ξανά; Κάθε μέρα αυτά συζητούσαν. Κι όταν δεν τα έλεγαν μεταξύ τους, άκουγε τη Φανή που μιλούσε μόνη της στην κάμαρά της. Οι λέξεις μπερδεύονταν μες στα αναφιλητά της, ή μήπως το αντίθετο; Η Χρυσούλα την άφηνε να ξεσπάσει. Να καθαρίσει για λίγο η

* Ας είναι χωρίς ζάχαρη.

** Μάνα, μητέρα.

ψυχή της και μετά έμπαινε δήθεν τυχαία στο δωμάτιο κάτι να πει ή κάτι να δώσει. Η Φανή έβγαζε τότε το μαντήλι από την τσέπη του γιλέκου της και σκούπιζε με γρήγορες κινήσεις τα μάτια της, για να μην προλάβει να τη δει η νύφη της. Φυσικά η Χρυσούλα έκανε πως δεν καταλάβαινε. Της αρκούσε που η Φανή σταματούσε μόλις την έβλεπε.

Άλλο να κλαίει λίγο για να ξεσπάσει κι άλλο να κλαίει όλη μέρα, σκεφτόταν η Χρυσούλα και ενδόμυχα φοβόταν μήπως η καρδιά της δεν αντέξει για πολύ ακόμη τη στενοχώρια.

«Αχ, βρε Χρυσούλα, να πίναμε τώρα έναν καφέ στους μπαξέδες μας! Να γνώριζες κι εκείνη τη μαυρομάτα, την κόρη του μπέν, τη Νεφεζέ! Μα να 'ξερες τι καλή κοπέλα ήταν! Άσπρο δέρμα, χασές! Να, σαν αυτό εκεί το τραπεζομάντηλο, που το 'στρωσες για γιορτινό στην τραπεζαρία. Αν-Δημήτρης ξημερώνει, καλά έκανες! Και ένα στόμα όλο μέλι. Όλο και κάτι καλό είχε να πει! Κι εγώ, όμως, τη λάτρευα... Σαν κόρη μου την αγαπούσα! Σ' έχω πει την ιστορία πώς γνώρισε τον άντρα της, ε; Άμα δεν τη θυμάσαι, να στην ξαναπώ!»

Η Χρυσούλα δεν της χαλούσε χατίρι. Φυσι-

κά και της είχε πει όλες τις παλιές της ιστορίες όχι μόνο μία, αλλά εκατοντάδες φορές. Όμως, η φωνή της Φανής την ταξίδευε και αναπολούσε και η ίδια, χωρίς να έχει δει, τα περασμένα.

Και η Φανή ξεκινούσε πάντα με ένα «αχ» τη διήγησή της. Ένα «αχ» που συνοδευόταν από έναν βαρύ αναστεναγμό. Το «αχ» της νοσταλγίας της. Το «αχ» του σπιτιού της. Το «αχ» των φίλων που έχασε. Μετά σταματούσε για λίγα δευτερόλεπτα. Πονούσε σίγουρα, όταν θυμόταν τη ζωή της στην Αδριανούπολη. Ένιωθε εκείνον τον οξύ πόνο, σαν σουβλιά, που τρυπάει τα σωθικά όσα χρόνια κι αν περάσουν. Που ματώνει την ίδια πληγή. Αλλά η Φανή επέστρεφε σε αυτόν τον πόνο, γιατί ήταν λυτρωτικός. Ήταν ίσως η μοναδική χαρά της, όσο κι αν έμοιαζε αυτό οξύμωρο σε άλλους. Ήταν το δίκοπο μαχαίρι της, που στη μια πλευρά καθρεφτιζόταν η νιότη της και από την άλλη σκούπιζε τον ιδρώτα της προσφυγιάς.

«Που λες, Χρυσούλα, με τη Νεφεζέ κάθε μέρα πίναμε μαζί καφέ τα καλοκαίρια. Τα κτήματα του συγχωρεμένου του Παναγιώτη και του μπαμπά της ήταν δίπλα-δίπλα. Κάποιες φορές δανείζονταν και εργάτες ο ένας από τον άλλον, όταν πλήθαιναν οι δουλειές. Στο έχω πει, ε; Εκατόν

ογδόντα εργάτες είχαμε στη δούλεψή μας. Διακόσια ολόκληρα στρέμματα. Ατελείωτη η έκταση. Όπου έφτανε το μάτι σου, έβλεπες μόνο πράσινο και τα ρουθούνια σου γέμιζαν ευωδιές. Γεμάτοι ζαρζαβάρια ήταν οι μπαξέδες μας... Τι ήθελες και δεν το 'βρισκες... Ντομάτες ολοστρόγγυλες, μοσχομυρωδάτες, που σου 'ρχόταν να τις κόψεις από το τσαμπί που κρέμονταν και να τις φας μες στο χωράφι. Πιπέρια, μελιτζάνες, κολοκύθια... Και τι δεν είχαμε... Αγιασμένα τα χώματα στην Αδριανούπολη. Ό,τι κι αν έσπερνες, έπιανε. Για να μη μιλήσω για τα μποστάνια μας... Η γη γεννούσε καρπούς αβίαστα, ακόμη και χωρίς νερό. Να χορταίνει το μάτι σου και να θαυμάζει η ψυχή σου».

Όταν η Φανή μιλούσε για τους μπαξέδες, το βλέμμα της γαλίνευε. Μαζί και το πρόσωπό της. Σαν να τα έβλεπε ξανά όλα μπροστά της. Σαν να μετρούσε με το μυαλό της τα στρέμματα. Κάθε πόντο γης. Σαν να μύριζε τους πρώτους καρπούς των χωραφιών την άνοιξη. Σαν να χαιρετούσε τους εργάτες πρωί-πρωί, που έφταναν στα κτήματα.

«Πού είχα σταματήσει, κόρη μου; Γιατί σου έλεγα πάλι για τα κτήματα;»

Οδρόμος του σπαραγμού

ΑΛΗΘΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ανδριανούπολη, 1910

Η Φανή, νεαρή ακόμη κοπέλα, βλέπει το πεπρωμένο της να αλλάζει από τη μια μέρα στην άλλη. Όλοι μακαρίζουν την καλή της τύχη να παντρευτεί τον όμορφο Παναγιώτη, τον γιο ενός πλούσιου μεγαλοκτηματία και να γίνει μέσα σε μια νύχτα η αρχόντισσα της Αδριανούπολης. Ζουν μαζί με τα τρία τους παιδιά μερικά χρόνια απόλυτης ευτυχίας σε μια γη που αναβλύζει αρώματα και καρπούς, μέχρι που η αναγκαστική ανταλλαγή πληθυσμών το 1923 ανατρέπει τις ζωές τους για πάντα.

Η Φανή κι ο Παναγιώτης μαζί με τόσους άλλους συμπατριώτες τους αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους, την εύφορη Αδριανούπολη και να φτάσουν ως πρόσφυγες στην πονεμένη Ελλάδα του '22. Η άλλη πλευρά του ποταμού Έβρου θα αγκαλιάσει τα τραύματά τους αλλά δεν θα κλείσει την πληγή του ξεριζωμού. Το χωριό που θα εγκατασταθούν δεν θυμίζει σε τίποτα τον τόπο τους. Σπίτια ερειπωμένα, χώμα και λάσπη παντού. Η πείνα, οι αρρώστιες και η εξαθλίωση θα γίνουν οι άσπονδοι εχθροί τους. Μα η ζωή σε κάνει να παλεύεις, ελπίζοντας να ξαναβρεις τον χαμένο σου παράδεισο...

Η αληθινή ιστορία της Φανής. Μιας γυναίκας που έμαθε να πορεύεται αντάμα με τον πόνο μέχρι τα στερνά της, που όσο και αν προσπάθησε να κάνει θολές τις εικόνες στο μυαλό της, η θύμψη της γενέθλιας γης θα αποτελεί πάντα σημείο αναφοράς και νοσταλγίας της ζωής που έζησε.

